

НБ ЛНУ ім. Івана Франка

374055

НБ ЛНУ ім. Івана Франка

БІБЛІОТЕКА
ІНСТИТУТУ
ФРАНКОЗНАВСТВА

Видавництво „ЧОРНОГОРА“

ІВАН ФРАНКО

МОЙСЕЙ

ПОЕМА

ЧЕТВЕРТЕ ВИДАННЯ З ПЕРЕДМОВОЮ

Валер

КОЛОМІЯ 1930.

УЧБОВА
БІБЛІОТЕКА
ЛДУ
ім. ів. Франка

Кабинет французської
ЛДУ ім. І. Франка

Зав. № ~~5406~~

IV 374055

ПЕРЕДМОВА ДО ДРУГОГО ВИДАННЯ.

Подаючи громаді наших читачів свою поему „Мойсей“ другим виданням, вважаю потрібним зазначити попередусього, що це видання, значно дешевше, являється в тексті незмінним, з винятком кількох дрібних поправок.

Тому, що моїй поемі пощастило настільки, що вона стала предметом лектури учнів та інтерпретації вчителів у деяких українських гімназіях, а також предметом ближчої уваги деяких наших літературних критиків, варто зазначити факт, що, ставлячи не раз питання про джерела цієї поеми, ніхто з тих українських інтелігентів не звернув увагу на властиві і самим змістом вказані її джерела, але майже кожний, як це покажу далі, шукав їх деінде, звичайно там, відки я не взяв нічого.

Моя поема основана майже вся на біблійних темах, отже що ж природніше для кожного критика, як шукати тих джерел у Біблії і порівняти їх із тим, що я зробив із них? Це якраз досі не прийшло на думку ні одному з критиків моєї поеми. Знак, що Біблія лежить далеко поза кругом їх духових інтересів.

Основною темою поеми я зробив смерть

Мойсея як пророка, непризнаного своїм народом. Ця тема в такій формі не біблійна, а моя власна, хоч і основана на біблійнім оповіданню. Із біблійних книг Старого Завіта про смерть Мойсея оповідає лиш одна книга так званого Пятикнижжя, що по грецьки зветься Девтерономіон, а по-церковно-словянськи Второзаконіє. В тій книзі первісне оповідання про смерть Мойсея розірвано на дві часті: перша міститься в розд. ХХХІІ, зачало 48—52, а друга в розд. ХХХІV, зач. 1—8. Ось це оповідання в перекладі з критичного французького перекладу Едварда Райсса*) на нашу мову. В гранчастих дужках подаю свої доповнення до тексту.

„Того самого дня Вічний промовив до Мойсея оцими словами: „Вийди на гори Гарабім, на гору Небо, що [здіймаються] над краєм проти Моава-Єрихона і позирають на край Канаан, який я даю на власність дітям ізраїля. Ти ввреш на тій горі, на яку вийдеш, і будеш злучений зі своїми [предками], так як твій брат Агарон умер на горі Гор і злучився зі своїми [предками] за те, що ви були непослушні супроти мене перед синами ізраїля над водами Маррібат-Кадеша в пустині Сін, за те, що ви не вшанували мене посеред синів ізраїля. Тому ти побачиш перед собою цей край,

(*Edouard Reuss, L'histoire sainte et la loi (Pentateuque et Josue). Tome second. Paris 1879; (La Bible, traduction nouvelle avec introductions et commentaires. Ancien Testament, troisieme partie), ct, 353—4; 361—2.

але не ввійдеш до нього, до краю, який я даю синам ізраїля“.

„Мойсей вийшов із рівнин Моава на гору Небо, на вершок Пізга, що дає вигляд на Єрихон, і Вічний показав йому весь край: Гілегад аж до Дана і всю (околицю) Нефталі, територію Ефраїма та Менаше й увесь край Іуди аж до західнього моря, і південь, і рівну околицю Єрихона (пальмового міста) аж до Согара. І Вічний мовив до нього: „Оце край, задля якого я поклявся Авраамові, Ісаакові та Якову мовлячи: „Даю його вашому племені“. Я показую тобі його, але ти не ввійдеш до нього“.

„І Мойсей, слуга Вічного, вмер тут у краю Моава недалеко Бет-Пегора, і ніхто не знає про його гріб аж до цього дня. Мойсей прожив 120 літ до своєї смерти; його очі не слабли і сила не опустила його тіла. І сини ізраїля оплакували Мойсея на рівнині Моава протягом 30 днів, і таким способом відбули по нім повну жалобу“.

Із цього оповідання бачимо, що Мойсей умер у неласці ізраїльського Бога, який перед смертю докорив йому тим, що він не вшанував його відповідно перед синами ізраїля. В моїй поемі це діло поставлено зовсім інакше: смерть Мойсея на вершині гори в обличчі Бога мотивована тим, що його відіпхнув його власний народ, зневірений його 40-літнім проводом і сумним станом обіцяного краю, який

треба було тяжкими зусиллями здобувати на численних дрібних канаанських племенах, і який надто, як це виказали новіші історичні відкриття, в ту пору, коло 1480 р. пер. Хр., був під протекцією єгипетських царів.

Речення біблійного оповідання про похорон Мойсея в оригінальнім тексті не зовсім ясне, і пізніші жидівські коментатори доповняють його так, що Бог умертвив його своїми устами, цілуючи його, і що ангели поховали його тіло в невідомім місці, або, по іншим переказам, перенесли на небо, де воно держиться ціле й незіпсоване таксамо, як тіло пророка Ілїї. Я в своїй поемі полишив хвилю смерти Мойсея за поетичною заслоною.

Те, що сказано в поемі про Авїрона й Датана як головних противників Мойсея серед ізраїльського народу, основується на оповіданню книги Чисел розд. XVI, у яким одначе пізніша редакція стягнула до купи два оповідання про події різних часів і різного характеру, а власне про бунт левїта Кораха та його компанії проти Мойсея й Агарона і про повстання Датана й Абїрама з племені Рувима проти Мойсея. Подаю тут текст цього розділу в перекладі на нашу мову за Райссом, (*Historie israelite* II ст. 219—221), кладучи в квадратіві дужки ті частини оповідання, що відносяться до бунту Кораха, а ті, що оповідають про Датана й Абїрама, без дужок.

[„Корах, син Ісахара, сина Кегатового

сина Левіного] узяв із собою Датана й Абірама, синів Еліяба, а також Она, сина Пелетового, цих (останніх) Реубенітів, [і вони повстали проти Мойсея з 250 синами ізраїля] голов громади, людей визначних, яких кликано до рад. Вони зібралися проти Мойсея й [Агарона] і сказали їм: „Досить того! Вся громада свята, і Вічний серед неї. Чого ж ви підносите себе вище громади Вічного?“ Почувши це Мойсей, кинувся лицем на землю і промовив до Кораха та його юрби ось-які слова: „Завтра Вічний покаже, хто належить до нього, і хто посвячений приносити йому жертви; а кого він вибере, тому велить зблизитися до себе. Зробіть ось-що: возьміть кадильниці, ти, Кораху, і все твоє товариство, і завтра повкладайте в них вогонь і кадило перед Вічним. Кого вибере Вічний, той буде посвячений йому. Досить цього, левіти! А до Кораха сказав Мойсей: „Слухайте, левіти! Чи не досить вам, що Бог ізраїля визначив вас із решти громади і велів вам зблизитися до нього, приносити жертви в домі Вічного та стояти на чолі громади для цієї служби? А ти і твої брати левіти з тобою, яким Бог дозволив зблизитися до нього, жадаєте ще бути жерцями? Значить: ти й усе твоє товариство хочете в спілці стати проти Вічного? Бо ж Агарон, проти якого ви змовилися, хто він такий?“]

„І Мойсей вислав покликати Датана й

Абірама, синів Еліяба, але вони сказали: „Не підемо! Чи не досить, що ти вивів нас із краю, який опливав молоком і медом, аби морити нас у пустині? Чи хочеш іще зробитися паном над нами? Ти не лише не завів нас до краю, пливучого молоком і медом, не дав нам батьківщини з полями та виноградниками, а ще й хочеш вибрати очі всьому народові? Не підемо (до тебе)!“ І Мойсей розсердився дуже і сказав до Вічного: „Не приймай їх жертв! Я ж не взяв від них ані одного осла і не зробив нікому з них ніякої шкоди“.

„[Мойсей сказав до Кораха: „Ти й твоя компанія ставтеся завтра перед Вічним, і стане також Агарон, і кожний із вас возьме кадильницю і вложить у неї кадило, і покладете свої кадильниці перед Вічним, ти і Агарон кожний свою, 250 кадильниць. І кожний возьме кадильницю і вложить до неї вогонь і кадило, і постаєте при вході до кивота завіта, таксамо, як Мойсей і Агарон“. І коли Корах зібрав проти них усю громаду при вході кивота, слава Вічного явилася перед усією громадою. І Вічний промовив до Мойсея і Агарона цими словами: „Відділіться від тієї компанії, і я знівечу її у млі ока“. І вони кинулися лицями на землю і сказали: „О Боже, творче душі в кожному тілі! Коли один чоловік згрішив, чи ж будеш сердитися на цілу громаду?“ Тоді Вічний промовив до Мойсея оцими словами: „Промов до громади і скажи їй: „Відсту-

питься всі від того місця, де стоїть Корак!"] 1)

„І Мойсей пішов до Датана й Абірама в супроводі ватажків ізраїля. І він промовив до громади оці слова: „Віддаліться від наметів цих злих людей і не доторкайтеся ні до чого, що належить до них, а то пропадете враз із ними за їх злочин“. І вони повідступали від домівки Датана й Абірама геть довкола, а Датан і Абірам поставали при вході своїх наметів зі своїми жінками, дітьми та внуками. Тоді сказав Мойсей: „Аби ви пізнали, що Бог післав мене сповнити все те, і що це не робиться моєю власною волею, оці всі помруть так, як мруть усі люди, а коли їх доля не буде така, як доля спільна всім смертним, то не Бог вислав мене. Та коли Вічний зробить незвичайне чудо, і земля отворить свою пащечку і проковтне їх самих і все, що належить до них, і вони живі ввійдуть у Шеоль (гебрейська назва пекла), ви пізнаєте, що ті люди згордували Вічним“. І коли він докінчив ті слова, земля розступилася під ними, розкрила свою пащечку і проковтнула їх родини і всі особи, що належали до них, і все їх майно. І вони живцем пішли в Шеоль самі і все, що належало до них, і земля затворилася над ними, і вони пропали з-посеред громади. І всі ізраїльтяни довкола них розбіглися при їх

1) Пізніше редактор додає за цим словом іще зовсім невідповідні тут назви Датана й Абірама.

Х

криках, боячися, аби земля не пожерла їх. [А вогонь, кинений Вічним, пожер 250 людей, що принесли кадило“].

Як бачимо, - цей розділ містить у собі два оповідання, зліплені до купи методом перекладанця і зшиті, так сказати, білими нитками редакційних дописок. Одно й друге оповідання має на меті укріпити верховенство провідників, уповажнених Богом, але коли в оповіданню про Датана й Абірама мова тільки про одного провідника Мойсея, то в оповіданню про Кораха левіти, тобто каста духовних, бунтуються проти первосвященника Агарона, домагаючися зрівняння всіх левітів із станом жерців. Коли перше оповідання має виразно політичний характер і б'є на Мойсея, як на провідника народу за те, що не додержав своєї обіцянки і не дав народові земельної власности, то друге оповідання, зложене, очевидно, в інтересі храмових жерців і для постраху левітів, аби не домагалися рівного права з жерцями. Коли звернемо увагу на історичні відносини, серед яких могли повстати обидва ті оповідання, то нам відразу стане ясним, що оповідання про Датана й Абірама мусіло повстати в часі племінної незалежности гебрейського племені, коли те племя, бідуючи в своїй новій вітчизні в боротьбі з канаанітами, з жалем могло ще споминати свій побут у Єгипті. Натомість друге оповідання веде нас у часи нового храму по повороті гебреїв із вавилонської неволі,

і то в досить пізні часи, коли перевага жерців над загалом левітів не була ще так укріплена, як за часів Христа. Те, що я сказав у поемі про Датана й Авірона, ширше розвиває релігійний і політичний мотиви опозиції загалу ізраїльтян проти Мойсея.

Прочитуючи окремо текст кожного з тих оповідань, можна завважити, що в оповіданню про Датана й Абірама нема початку, де мусіло бути сказане, з якої нагоди і яким способом проявився їх опозиційний рух проти Мойсея. З тексту оповідання довідуємося тільки, що Мойсей велів покликати їх невідомо куди, правдоподібно на загальний збір старшин ізраїльського народу, а коли вони не захотіли прийти, він із старшинами сам пішов до їх наметів і там Божою силою dokonав їх чудесного знищення. В своїй поемі, не вважаючи потрібним допускати чудесну катастрофу, я представив опозиційну акцію Датана й Авірона на зборах ізраїльського народу і полишив діло їх покарання, пророковане їм Мойсеєм, елементарному вибухові народньої свідомости по смерті Мойсея.

Важну ролю в моїй поемі відіграє цемон Азазель, про якого в т. зв. Мойсеєвій книзі левітів, розд. XVI, зач. 5—10 міститься законна постановка, видана з того приводу, що два сини Агаронові померли наглою смертю, вийшовши до кивота завіта. Це було причиною законної постанови, що нікому не вільно бу-

до входу до намета, в якому стояв кивот завіта, крім одного первосвященника Агарона, та й то лише в певних означених випадках і в приписанім обрядовім одязі. Раз до року мав Агарон входити до намета в день покутний, а від громади синів ізраїлевих мав узяти два козли за відпущення гріхів і одного барана на цілопалення. Від себе ж мав Агарон принести в жертву бика за відпущення гріхів своїх і своєї родини. Що ж до двох козлів, він мав узяти їх і поставити перед Вічним при вході до намета. Про них мав кинути жереб для рішення: один із них піде для Вічного, а другий для Азазеля. Козла, якого жереб призначить на жертву для Вічного, він мав жертвувати, вбиваючи його як жертвний приніс за прощення гріхів, а другого, призначеного жеребом для Азазеля, мав поставити живого перед Вічним, доповнити над ним обряду покути, а потім вигнати його в пустиню для Азазеля". (Ed. Reuss, op. cit. II ст. 146 — 7). В перекладі Куліша цей уступ перекладено досить неясно і нема в нім назви Азазеля, пор. „Святе письмо Старого Завіту. Мовою русько-українською. У Відні 1903“, ст. 114. Із наведеного тексту старозавітної книги видно виразно, що Азазель являється демоном, противником Єгови, правдоподібно персоніфікацією пустині та її страховищ. Сама назва досить загадкова і давала привід до різних толкувань, яких наслідком було те, що в деяких пере-

кладах Біблії це ім'я зовсім не являється, заступлене більш, або менше натягнутою інтерпретацією. (Пор. про це Dr. Albert Hauck: Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche, Leipzig 1897, т II, ст. 321—2). В біблійнім оповіданню сам Бог показує Мойсеєві Палестину; у своїй поемі я приложив це до ролі Азазеля з наміром вказати якнайсильніше контраст між пророцькими обіцянками і тим, що дійсно ждало євреїв у Палестині. Цей контраст я вважав потрібним зміцнити не тільки показом географічного положення та різноплеменности Палестини, але надто ще об'явою про долю, яка чекала євреїв у тім краю. І це я поклав у ролі Азазеля як найсильнішу частку демонської покуси, що може захитати віру навіть найсильнішого характеру. Але не треба забувати, що ця ролі Азазеля в моїй поемі являється тільки поетичним об'єктивуванням власної психологічної реакції, яка мусіла відбутися в душі пророка після того, як його відігнав його народ. Крайній вислів тої психологічної реакції, що в душі пророка виривається словами „Одурив нас Єгова!“, не був зовсім тріумфом демона спокусника, який у тій хвилі зо сміхом відступав від Мойсея, але був тільки вказуванням межі людської віри та людської сили, до якої дійшовши Мойсей, почував слова самого Бога, що розкривають йому далеко ширший круговір від того, який міг розкрити йому Азазель, прояснюють йому

XIV

високу мудрість Провидіння, що кермує долею народів, і дають його душі й тілу остаточне заспокоєння.

Для поетичного огляду географії Палестини, який дав я у XVII-ім розділі поеми, я покорястувався деякими уступами вступної студії Едварда Райсса до його огляду старовітних писань про історію ізраїля (ор. сіт. I, і ст. 14—17), які подаю тут у перекладі на нашу мову:

„Край Канаана не має властивих природних границь окрім заходу, де його береги обливав Середземне море, і сходу, де його перерізує Йордан. Ця ріка, одінокий неперерваний протік води, що має значення для цього краю, перепливав по черзі через два озера і губиться в третім, відомім під назвою Мертвого моря. Від півночі земля Канаана обмежена двома рівнобіжними ланцюхами гір Ливана, з яких один тягнеться подовж її боку, а другий відмежовує її від великої арабської пустині. Долина, обнята цими двома ланцюхами гір, була в посідання ізраїльтян лише в деяких рідких моментах їх історії. Зрештою, їх осідки не переходили пова джерела Йордана. Відсіль аж до південної границі, це значять до початку широкої пустині півострова Синайського, можна сказати до лінії, яку можна потягти від південного кінця Мертвого моря до південно-східного кута Середземного моря, весь край між морським берегом і долиною Йордана творить височину,

широку на 12—15 миль, а високу понад морський рівень до 2000 стіп, (коли тимчасом ріка та озера містяться від 600—1300 стіп понижче рівня моря). Височина дуже нерівна, але не має ніде значніших гір. На південь вона знижується терасами до пустині. На захід і в північній часті вона доходить аж до моря, але в південній часті вона обмежена рівниною, що, розширюючися, доходить аж до границь Єгипту і називається перешийком Суецом.

„У нутрі цього краю містяться тільки одна долина трохи престоріша. Вона починається від гори Табора, недалеко того місця, де Йордан випливає з гезаретського озера, і кінчиться в затоці Акки і в підгір'ї гори Кармеля; вона має довжини 7 миль, а ширини 2—4. Сама височина через те діляться природно на північну часть (гори племеня Нефталі) і південну, далеко більшу (гори племен Ефраїма та Юди). Ці дві назви не значать природного розділу, а тільки різницю ґрунтів. Країна взагалі слабо ваводьєва і дуже висушена від найдавніших часів, а часть її, особливо сумежна з Мертвим морем, не була ніколи нічим, хіба лихим пасовиськом.

„По лівім боці Йордана здіймається подібна височина, називана в різних своїх частях, ідучи від півночі на південь, іменами: Башад, Ілегад та Піага. Ті околиці, що ніколи не стояли під пануванням канаанських племен, були в значній часті завойовані ізраїльськими племе-

XVI

нами ще передтим, поки вони завоювали західну височину, але їх посідання тут завсіди було загрожене чи то кочовими племенами пустині, чи то володарями Сирії. Сама конфігурація землі тут така, що лише фактичне посідання, зрештою наражене на часті зміни, могло служити для означення границь. Нарешті сама долина Йордана між двома головними озерами широка на 2—4 милі - це одна з найменш управних частин краю. Спека тут страшенна тому, що долина глибоко врізана в землю між двома вапняковими валами майже зовсім голими, а в найбільшій часті року численні потоки, що збігають із гір у часі дощової пори, висихають так, що навіть не можуть доплисти до Йордана.

„В часі здобуття краю ізраїльтяви, здається, творили конфедерацію дванадцяти племен. Це число 12 не треба вважати випадковим. Воно повторяється однаково майже у всіх інших зборищах семітських народів, або племен, про які згадує книга Битія: у едомлян, у кананейців, у арамейців та кетурейців. У ізраїльтян це число таке основне та твердо вкорінене в народню традицію, що заховалося навіть у таких часах, коли не мало жадної рації існування і не відповідало нічому в національнім життю, бо племена почасти помішалися одні з одним, а почасти навіть пощезали зовсім. І навіть давніше ніколи не доходило до правильної та постійної номенклятури; цифра лі-

шалася, але реєстр племен змінювався не тільки щодо порядку імен, але навіть щодо самих імен.

„Додаймо нарешті, що ніколи не було навіть питання про рівність між 12 племенами.

Вже легендарна традиція кладе натиск на різниці в гідності сконфедерованих, із яких одні займають упривілейоване, а інші більш, або менше залежне становище. Найсильніше плем'я вибирало з-поміж себе ватажка спільних походів, а це давало привід до ривалізації, а далі до роздорів і до домашніх воєн. Це нагадує суперечки старинних греків за гегемонію, історію Спарти та Атен. Особливо два племена ривалізують між собою: плем'я Йосифа в плем'ях Юди. Кожне з них стоїть на чолі кількох інших підвладних племен, і вони борються за першенство зо змінним щастям, з успіхами та упадками. Вже в самому початку історії перше з тих племен держить керму національних справ, а бодай мав претенсію до кермування ними, і для піддержання тої претенсії виступав навіть з оружжям у руках. Пізніше юдець Давид на якийсь час запевняв першенство своєму племені, та вже по смерті його сина десять племен відриваються від юдеїв, і повстав розрив, що тривав довгі століття, і якого сліди не затерлися вповні ще і до наших днів“.

Полишаю на боці притчу про терен, вложену в уста Мойсея в III. розділі своєї поеми, бо не можу тепер знайти її оригінального тек-

XVIII

сту. Вона міститься в одній із старозавітних книг,*) та я переробив її досить свобідно і додав до неї виклад (розд. IV.), на мою думку, гідний Мойсея і відповідний до хвилі, в якій він оповідав дітям ізраїля цю притчу.

В однім випадку я покористувався також грецькою мітологією, а власне в згадці про Оріона (розділ XVI). — Міт про Оріона, зрештою, не чужий також єгипетській та гебрійській традиції, а в переповідці грецького мітографа Аполлодора виглядав ось - як: „Оріона вбила Артеміда на Делосі. Його вважають велетнем, сином землі (Гаї); Ферекід твердить, що він походить від Посейдона та Евріялії; принайменше Посейдон дав йому дар ходити по морю. Цей Оріон подружився з Сідою, яку одначе Гера вкинула до Ада за те, що вважала себе кращою від богині. Стративши першу жінку, Оріон вдався на остров Хіос і попросив о руку Мерели, дочки тамошнього князя Ойнопіона (Винопійця). Ойнопіон підпоїв його, і, коли він заснув, осліпив його і вкинув у море. Оріон не втонув у морі, а пішов поверх води і зайшов до острова Лемноса до кузні Гефайста. Тут ухопив він одного челядника, посадив його собі на плечі і велів йому вести себе до сходу сонця. Дійшовши до домівки Сонця, він від його променя відзискав свій зір, а тоді поспішив знов до Хіоса, аби помститися

---

*) Книга Суддів IX. 8—15

на Ойнопіоні^{а*)}.

Оце вважав я потрібним подати до прилюдної відомости при другім видавню своєї поеми, аби ошадити шановним критикам труду в вишукуванню її джерел та аналогій. Висловлюю тут свою подяку тим критикам, що совісно занялися розбором та поясненням мови поеми, особливо дд. А. Крушельницькому та Я. Яремі. Перший із них у своїй книжці „Літературні характеристики українських письменників І. Іван Франко (поезія). Написав Антін Крушельницький. (Загальна Бібліотека, ч. 12—14 Коломия“, без означення року), присвятив „Мойсеві“ досить детальний розбір (ст. 220—242), не вдаючися в пошукування джерел. Натомість проф. Я. Ярема в своїй розвідці: „Мойсей“, поема Івана Франка. Критична студія, — в Тернополі 1912 року“ — зупинився спеціально на аналогії мого „Мойсея“ до поеми Юлія Словацького „Anfelli“, написаної біблійною прозою. Розуміється, поема Словацького була мені відома ще в моїх гімназійних часах у Дрогобичі і, будиши учеником сьомої чи восьмої класи гімназійної, я написав про неї польською мовою досить простору розвідку для свого шкільного товариша Косінського, який, перенісшися в Дрогобича до Кракова, попросив мене листовно написати для

*) Apollodor's mythologische Bibliothek, übersetzt von Christian Gottlob Moser. Erstes Bändchen. Stuttgart 1828, ст. 34—35,

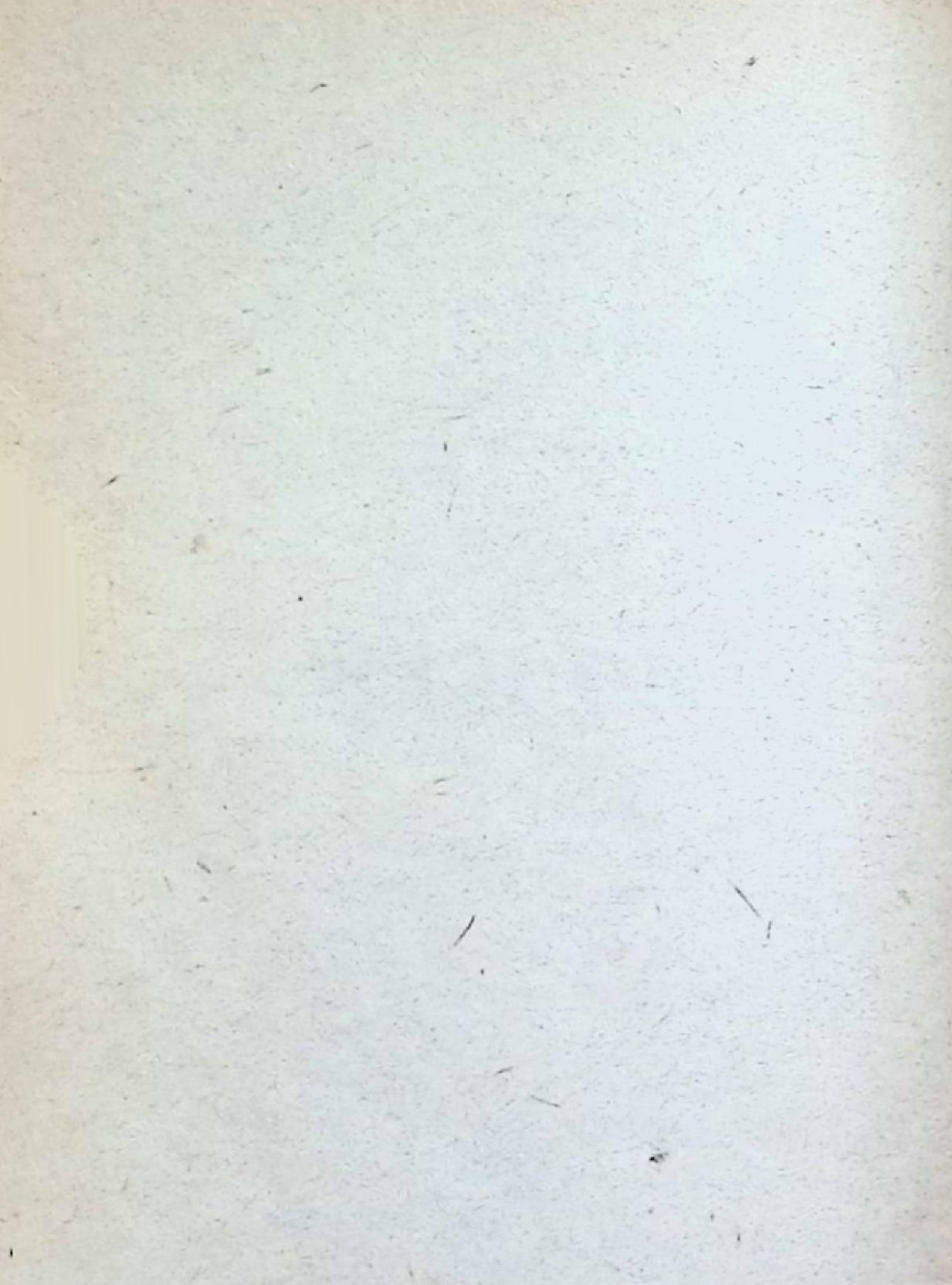
XX

нього розбір поеми Словацького для тамошнього вчителя польської мови та літератури. Не знаю, що сталося з тою мовою розвідкою, та у всякім разі аналогія між мовою поемою і Словацького „Anhell-ім“ дуже далека, полишаючи вже на боці основну різницю настроїв, який у поемі Словацького меланхолійно песимістичний, а в мене *totaliter aliter*.

Писано д. 3—4 падолиста 1912.

МОЙСЕЙ

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожжю,
Людським призирством, ніби струпом, вкритий!

Твоїм будущим душу я тривожу,
Від сорому, який нащадків пізних
Палитиме, заснути я не можу.

Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздних?

Невже повік уділом буде твоїм
Укрита злість, облудлива покірність
Усякому, хто зрадою й розбоєм

Тебе скував і заприсяг на вірність?
Невже тобі лиш не судилось діло,
Щоб виявило твоїх сил безмірність?

Невже задармо стільки серць горіло
До тебе найсвятішою любов'ю,
Тобі офіруючи душу й тіло?

Задармо край твій весь политий кров'ю
Твоїх борців? Йому вже не пишаться
У красоті, свободі і здоров'ю?

Задармо в слові твому іскряться
І сила й м'яккість, дотеп і потуга,
І все, чим може вгору дух піднятися?

Задармо в пісні твоїй ллється туга
І сміх дзвінкий, і жалощі кохання,
Надій і втіхи світляная смуга?

О, ні! Не самі сльози і зідхання
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресний твого повстання.

О, якби хвилю вдать, що слова слуха,
І слово вдать, що в хвилю ту блаженну
Вздоровлює й огнем живущим буха!

О, якби цісню вдать палку, вітхненну,
Що міліони порива з собою,
Окрилює, веде на путь спасенну!

Якби!... Та нам, знесиленим журбою,
Роздертим сумнівами, битим стидом, —
Не нам тебе провадити до бою!

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережешся Бескидом,

Покотиш Чорним морем гомін волі
І глянеш, як хазяїн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі."

Прийми ж цей спів, хоч тугою повитий,
Та повний віри; хоч гіркий, та вільний;
Твоїй будущині задаток слізми злитий,
Твоєму генію мій скромний дар весільний.

Д. 20. липня 1905.

I.

Сорок літ проблукавши Мойсей
По арабській пустині,
Наблизився з народом своїм
О межу к Палестині.

Тут ще піски й червоні, як ржа,
Голі скелі Моава,
Та за ними синіє Йордан
І діброви й мурава.

По моавських долинах марних
Ось ізраїль кочує;
За ті голі верхи перейти
Він охоти не чує.

Під подертими шатрами спить
Кочовисько ледаче,
А воли та осли їх гризуть
Осети та бодяччя.

Що чудовий обіцяний край,
Що смарагди й сафіри
Вже ось-ось за горою блистять —
З них ніхто не йме віри.

Сорок літ говорив їм пророк
Так велично та гарно
Про обіцяну ту вітчину —
І все пусто та марно.

Сорок літ сафіровий Йордан
 І долина пречудна
 Їх манили й гонили, немов
 Фата-моргана злудна.

І зневірився люд і сказав :
 „Набрехали пророки !
 У пустині нам жить і вмирать !
 Чого ще ждять? І доки?“

І покинули ждять, і бажать,
 І десь рвуться в простори,
 Слать гонців і самим визирать
 Поза ржавії гори.

День за днем по моавських ярах,
 Поки спека діймає,
 У дрантивих наметах своїх
 Весь ізраїль дримає.

Лиш жінки їх прядуть та печуть
 В грані м'ясо козяче,
 А воли та осли їх гризуть
 Осети та бодяччя;

Та дрібна дітвора по степу
 Дивні іграшки зводить :
 То воює, мурує міста,
 То городи городить.

І не раз напів сонні батьки
 Головами хитають.

„Де набрались вони тих забав?“ —
 Самі в себе питають.

„Адже в нас не видали того,
 Не чували в пустині!
 Чи пророцькі слова перейшли
 В кров і душу дитині?“

II.

Лиш один з-поміж цеї юрби
 У шатрі не дримає
 І на крилах думок і журби
 Поза гори літає.

Це Мойсей, позабутий пророк,
 Це дідусь слабосилий,
 Що без роду, без стад і жінок
 Сам стоїть край могили.

Все, що мав у життю, він віддав
 Для одної ідеї,
 І горів, і яснів, і страждав,
 І трудився для неї.

Із неволі в Міцраїм свій люд
 Вирвав він, наче буря,
 І на волю спровадив рабів
 Із тіснин передмуря.

Як душа їх душі, підіймавсь
 Він тоді многі рази
 До найвищих, піднебних висот
 І вітхнення й екстази.

І на хвилях бурхливих їх душ
 У дні проби і міри
 Попадав він із ними не раз
 У безодню зневіри,

Та тепер його голос зомлів,
 І погасло вітхніння,
 І не слухає вже його слів
 Молоде покоління.

Ті слова про обіцяний край
 Для їх слуху - це казка;
 М'ясо стад їх і масло і сир —
 Це найвищя ласка.

Що з Міцраїм батьки і діди
 Піднялись до походу,
 На їх погляд це дурість і гріх
 І руїна народу.

Серед них Авірон і Датан
 Верховодять сьогодні;
 На пророцькі слова їх одвіт:
 „Наші кози голодні!“

І на поклик його у поход:
 „Наші коні не куті“.
 На обіцянки слави й побід:
 „Там войовники люті“.

На принади нової землі:
 „Нам і тут не погано“
 А на згадку про Божий наказ:
 „Замовчи ти, помано!“

Та коли загрозив їм пророк
 Новим гнівом Єгови,
 То йому наказав Авірон
 Богохульні промови.

А на зборі ізрайля синів,
 Честь віддавши Ваалу,
 Голосистий Датан перепер
 Ось - якую ухвалу:

„Хто пророка із себе вдає
 І говорить без звязку,
 І обіцює темній юрбі
 Божий гнів, або ласку —

„Хто до бунту посміє народ
 Накликати, до зміни,
 І манити за гори, настрить
 Кінцевої руїни —

„Той на пострах безумцям усім
 Між оцим поколінням!
 Хай опльований буде всіма
 І побитий камінням“.

III.

Вечеріло. Поменшала вже
 Цілоденная спека;
 Над горою край неба палав,
 Мов пожежа далека.

Наче дощ золотий із небес,
 Полила прохолода;
 Починається рух у шатрах
 Кочового народа.

Звільна, плавно ступаючи, йдуть
 Кам'яними стежками

Чорноокі гебрейки бичем
З глиняними збанками —

Із збанками на головах ген
Під скалу до криниці,
А в руках їх мішки шкіряні,
Щоб доїти ягниці.

Старші діти по голім степу,
Наче зайчики, грають,
В перегони біжать і кричать,
Або з луків стріляють.

Де-де чути квиління з шатра,
Або регіт дівочий;
Там хтось пісню заводить сумну,
Наче степ у тьмі ночі.

Та ось старші, батьки та діди
Із наметів виходять
І по горах, по голім степу
Скрізь очима поводять.

Чи не видно ворожих їздців
Де за жовтим туманом?
Чи не котить де південний біс
Пісковим гураганом?

Ні, спокій! І розмови пішли
Ті звичайні, сусідські:
„Щораз менше в ягниць молока,
І ягнята ось-тіцькі!

„Навіть що: для ослиць не стає
Будякової паші!
Доведеться кудись кочувать
На пасовиська кращі.

„Авірон радить край Мадіям,
А Датан іще далі,
А Мойсей? Той замовкне мабуть
По вчорашній ухвалі“.

Автім в таборі гомін і рух,
Біганина і крики;
Із шатрів вибігає народ
І малий і великий.

Що таке? Чи то ворог іде?
Чи впав звір у тенета?
Ні, Мойсей! Глянь, Мойсей вихожа
Із свого намета.

Хоч літа його гнуть у каблук
Із турботами в парі,
То в очах його все щось горить.
Мов дві блискавки в хмарі.

Хоч волосся все біле, як сніг,
У старечій оздобі,
То стоять ще ті горді жмутки,
Як два роги на лобі.

Він іде на широкий майдан,
Де намет заповіта
Простяга свої штири роги
В штири сторони світа.

В тім наметі є скриня важка,
 Вся укована з міді,
 В ній Єгови накази лежать,
 Знаки волі й побіди.

Та давно вже не входить ніхто
 До намета святого,
 Його жах стереже день і ніч,
 Мов собака порога.

Але камінь великий лежить
 Край намета до сходу;
 З того каменя звичай велить
 Промовлять до народу.

На той камінь зіходить Мойсей—
 І жахнулися люде.
 Та невже ж волі всіх на докір
 Він пророчити буде?

І прийдеться розбить, розтоптать,
 Як гнилюю колоду,
 Кого наші батьки і діди
 Звали батьком народу?

Ось між чільними вже Авірон
 Червоніє з досади,
 А середнім щось шепче Датан,
 Лихий демон громади.

IV.

„Вчора ви, небожата мої,
 Раду радили глупу;

Це хотів я сказати вам тепер
Замість першого вступу.

„Ухвалили печать наложити
На язик мій, на душу —
То ж тепер вам усім вперекір
Говорити я мушу.

„Зрозумійте й зати́мте собі,
Ви, сліпців покоління,
Що, як зглушите душу живу,
Заговорить каміння.

„Вчора ви присяглися свій слух
Затикати на промови
Не мої, не тих глиняних уст,
А самого Єгови.

„Бережіться, а то він до вас
Заговорить по-свому,
Заговорить страшніше сто раз,
Як в пустині рик грому.

„А від слів Його гори дрижать,
І земля подається,
Ваше серце, як листя вогні,
Зашкрумить і зов'ється.

„Вчора ви прокляли всякий бунт—
І кляли Його все,
Бо напроли тих глупих проклять
Ваше серце бунтує.

„Бо в те серце Єгова вложив,
 Наче квас в прісне тісто,
 Творчі сили — ті гватимуть вас
 У призначене місто.

„Вчора ви уважали спокій
 Найблаженнішим станом;
 Та чи радився ум ваш при тім
 З вашим Богом і Паном?

„Чи то Він для спокою призвав
 З міста Ур та з Гаррана
 Авраама і плем'я його
 На луги Канаана?

„Для спокою їх потім водив
 По Йорданським поділлю
 Семилітнім їх голодом гнав
 Аж над береги Нілю?

„Якби хтів вас в спокою держать,
 Наче трупа у крипті,
 То ви й доси, як сірі воли,
 Гнули б шиї в Єгипті.

„Тим то буду до вас говорить
 Не від себе, а владно,
 Щоб ви знали, що з Богом на прю
 Виступать непорадно.

„Бо Єгови натягнений лук
 І тятива нап'ята,
 І наложена стрілка на ній —
 І то ви в стріла та.

„Як стріла вже намірена в ціль,
 Наострена до бою,
 Чи подоба стрілі говорить:
 „Я бажаю спокою?“

„А що вчора ви тут присягли
 На подобу жіноцтва
 Більш не слухать обітниць моїх,
 Ні погроз, ві пророцтва --

„То навмисно про все те до вас
 Побалакати хочу:
 І обітницю дам, що прийде,
 Погрожу й попророчу.

„І ви мусите слухать, хоч злість
 Вб'є вам жало студене,
 Рад я знать, чия перша рука
 Підійметься на мене!“

V.

„Зареклися ви слухати слів
 Про Єговину ласку,
 То ж, мов дітям безумним, я вам,
 Ровловім одну казку:

„Як зійшлися колись дерева
 На широкім роздоллі.
 „Обберімо собі короля
 По своїй вольвій волі.

„Щоб і захист нам з нього і честь,
 І надія й підмога,
 Щоб і пан в ш він був, і слуга,
 І мета, і дорога“.

„І скавали одні: „Вибирать—
 На одно всі ми звані.
 Най царюв над нами вовік
 Отой кедр на Ливані.

„І згодилися всі дерева,
 Стали кедра благати:
 „Ти зійди з своїх гордих висот,
 Йди до нас царювати“.

„І відмовив їм кедр і сказав:
 „Ви чого забажали?
 Щоб покинув я сам ради вас
 Свої гори і скали?“

„Щоб покинув я сам ради вас
 Блиски сонця й свободу,
 Бувши вольним-пустився служити
 Збиранині народу?“

„Ви корону мені принесли?
 Що мені це за шана!
 Я й без неї окраса землі
 І корона Ливана“.

„І вернулися всі дерева,
 Стали пальму благати:
 „Ти між нами ростеш, нам рідня,
 Йди до нас царювати“.

„І сказала їм пальма: „Брати,
 Що це вас закортіло?
 Царювати й порядки робить,
 Це мов хіба діло?“

„Щоб між вами порядки робить,
 Чи ж я кинути всилі
 Свої квіти пахущі та свій
 Плід — солодкі дактилі?

„Мало б сонце даремно мій сік
 Вигрівати щоднини?
 Мого плоду даремно шукать
 Око звір'я й людини?

„Хай царює, хто хоче, у вас,
 Я на троні не сяду,
 Я волю всім давать свою тівь
 І поживу й розраду“.

„І погнулися всі дерева
 Під думками важкими,
 Що не хоче ні пальма, ні кедр
 Царювати над ними.

„Нумо рожу благать! Та вона
 Всьому світові гожа,
 Без корони — цариця рослин,
 Преподобниця Божа.

„Нумо дуба благати! Та дуб,
 Мов хазяїн багатий,
 Своім гіллям, корінням і пнем,
 Жолудьми все занятий.

„Нум березу благать! Та вона,
 Панна в білому шовку,
 Розпуска свої коси буйні,
 Тужво хилить головку.

„І сказав хтось, неначе на жарт,
Оге слово діточе:

„Ще хіба би терна нам просить,
Може терен захоче“.

„І підхопили всі дерева
Це устами одними,
І ввзялися просити терна,
Щоб царем був над ними.

„Мовив терен: „Це добре вам хтось
Підповів таку раду.
Я на вашім престолі якстій
Без ваганя засяду.

„Я ві станом високий, як кедр,
Ні, як пальма, вродливий,
І не буду, як дуб, самолюб,
Як береза, тужливий.

„Здобуватиму поле для вас,
Хоч самому не треба;
І стелитися буду вниз,
Ви ж буяйте до веба.

„Боронитиму вступу до вас
Спижевими спичками,
І скрашатиму всі пустирі
Молочними квітками.

„І служитиму зайцю гніздом
Пристановищем птаху,
Щоб росли ви все краще, а я
Буду гинуть на шляху“.

VI.

У глибокім мовчанню цю річ
Вухом ловлять гебреї.

„Це вам казка, — промовив Мойсей, —
Ось вам виклад до неї:

„Дерева — це народи землі,
А король у їх колі —
Божий вибранець, син і слуга
Господевої волі.

„Як народи Єгова создав,
Мов літорослі в полію,
Заглядав всім у душу й читав
З неї кожного долю.

Заглядав їм у душу, яка
Їх удача й причина,
І шукав, кого з них би собі
Обібрати за сина.

„І не взяв отих гордих, грімких,
Що б'ють в небо думками,
І підносять могутню п'яту
Над людськими карками.

„І не взяв багачів-дукачів,
Що всю землю пліндрують,
Людським злотом і потом собі
Домовини мурують.

„І не взяв красунів-джиґунів,
Що на лірах брязкочуть,
І свій хист у мрамурі, в піснях
Віковічнити хочуть.

„Згордував усю славу, весь блиск
І земне панування,
І всі пахощі штук, і усе
Книжкове мудрування.

„І як терен посеред дерев
Непоказний на вроду
І не має він слави собі
Ані з цвіту, ні з плоду —

„Так і вибраний Богом народ
Між народами вбогий;
Де пишнота і честь, там йому
За високі пороги.

„Між премудрими він не мудрець,
У війні не войовник,
У батьківщині своїй він гість
І всесвітній кочовник.

„Та поклав йому в душу свій скарб
Серцевідець Єгова,
Щоб він був, мов світило у тьмі,
Мов скарбник його слова.

„На безмежну мандрівку життя
Дав йому запомогу,
Заповіти й обіти свої,
Наче хліб на дорогу.

„Але заздрий Єгова, наш Бог,
І грізний і сердитий:
Те, що він полюбив, хай ніхто
Не посміє любити!

„То ж на вибранця свого надів
Плащ своєї любови
Недоступний, колючий, немов
Колючки ті тернові.

„І зробив його острим, гризким,
Мов кропива — жеруха,
Аби міг лише сам він вдихать
Аромат його духа.

„І посольство йому дав страшне
Під сімома печатями,
Щоб в далеку будущину ніс,
Ненавиджений братами.

„Горе тому нездарі послу,
Що в ході задрімає,
Або Божу зневаживши річ,
Сам печать розламає!

„Вийме інший посольство страшне
Лінюхові з долоні,
Побіжить і осягне мету
І засяє в короні.

„Та щасливий посол, що свій лист
Донесе скоро й вірно;
Дасть вінець йому царський Господь
І прославить безмірно.

„О Ізраїлю, ти той посол
І будущий цар світа!
Чом не тямиш посольства свого
І його заповіта?

„Твоє царство не з цієї землі,
Не мірська твоя слава!
Але горе, як звабить тебе
Світова забава.

„Замість статися сіллю землі—
Станеш попелом підлим;
Замість всім з'єднать ласку—ти сам
Станеш ласки негідним.

„Замість світ слобонити від мук
І роздору і жаху —
Будеш ти, мов розчавлений черв,
Що здихає на шляху“.

VII.

І з'їдливо сказав Авірон:
„Мощпане Мойсею,
Страх закрив і напудив ти нас
Приповісткою цею!

„Між народами бути терном!
За цю ласку велику
Справді варто в Єгові твоїм
Признавати владику.

„І послом його бути — це честь!
І в незнане майбутнє
Запечатані писма носить —
Це манить нас найдужче.

„Це якраз доля того осла,
Що зав'язані м'яси

З хлібом носить, сам голод терпить
Для чужої потіхи.

„Ще гебреї з ума не зійшли,
Долі ліпшої варті,
І осягнуть, як честь віддадуть
І Ваалу й Астарті.

„Хай Єгова собі там гримить
На скалистім Синаю —
Нам Ваал дасть багатства і власть
У великому краю.

„Хай Єгові колючі терни
Будуть любі та гожі,
Нас Астарти рука поведе
Поміж мірти і рожі.

„Наш уділ Сенаар та Гарран,
А наш шлях до востоку,
А на захід у твій Канаан
Не поступимо й кроку.

„Все те ясне, не варто про це
І балакати далі.
Та от: що нам з тобою зробіть
По вчорашній ухвалі?

„Бить камінням руїну стару?
Шкода заходу й труду.
Дечим може ще він послужить
Ізраїльському люду.

„Майстер він говорити казки,
Милянупускати баньку,

То ж приставмо його до дітей
За громадську няньку“.

Так сказав він, і регіт піднявсь,
А з тим реготом в парі
По народі йшов клекіт глухий,
Мов у градовій хмарі.

Та спокійно відмовив Мойсей :
„Так і буть, Авіроне!
Що повиснути має колись,
Те і в морі не втоне.

„Канаана тобі не видать
І не йти до востоку ;
З цього місця ні вперед, ні взад
Ти не зробиш ні кроку“.

І мертвецька тиша залягла
На устах всього люда,
І жахнувсь Авірон і поблід,
Сподіваючись чуда.

Але чуда нема! Авірон
В сміх! А з сміхом тим в парі
По народі йшов клекіт глухий,
Як у градовій хмарі.

VIII.

І піднявся завзятий Датан :
„Дармо грозиш, пророчиш!
Ось як я тобі правду скажу,
Може й слухать не схочеш,

„Признавайсь: не на тебе ти вчивсь
У єгипетській школі,
Щоб, доріши, кайдани кувать
Нашій честі і волі?

„Признавайсь: не на тебе ти ходив
У єгипетську раду,
Щоб з мудрцями й жерцями кувать
На Ізраїля зраду?

„Признавайся: було там у них
Віщування старинне,
Що від дуба й дванадцяти гіль
Власть Єгипта загине?

„Знали всі, фараон і жерці,
Що той дуб і ті гіллі —
Це Ізраїля дванадцять колін
Розбуялих на Нілі.

„І жахались, що мимо всіх праць
І знущань і катовань
Той Ізраїль росте та росте,
Як та Нілева повінь.

„Знали всі: як в гебрейській сім'ї
Родить первенця мати,
То в єгипетській мусить в той день
Первородне вмирати.

„Та не знав ніхто ради на це,
Не придумав підмоги,
Тільки ти, перекинчик, упав
Фараону під ноги,

„І сказав: „Ти дозволь їх мені
Повести у пустиню,
Я знесилю і висушу їх
І покiрними вчиню“.

„І додержав ти слова, повів,
Нас, мов глупу отару,
Фараону на втіху в піски,
Нам на горе і кару.

„Скільки люда в пустині лягло!
Ті піски і ті скали
Сотням тисяч Ізраїля синів
Домовиною стали!

„А тепер, коли з наших ватаг
Тільки жмінка лишилась,
І Ізраїля сила грізна
По пісках розгубилась,

„Коли дух наш хоробрий упав,
Мов нелітня дитина,
І завзяття пом'якло в душі,
Наче мокрая глина —

„Ти ведеш нас у цей Канаан,
Мов до вовчої ями.
Адже зверхником тут фараон
Над усіми князями!

„Це ж безумство тиснутися нам
Самохітно до пастки!
Чи нам тут воювать єгиптян,
Чи просити їх ласки?“

„О Датане, — промовив Мойсей, —
 Не журися, мій сину!
 Канаана тобі не видать,
 Не гнуть гордую спину.

„Ще одно повідаю тобі,
 Небораче Датане:
 При смерті тобі й п'яді землі
 Під ногами не стане“,

„Гей, гебреї! — Датан закричав —
 Ви ж клялися Ваалу!
 Чи ж забули так скоро свою
 Учорашню ухвалу?“

„За каміння! Він кпить собі з нас,
 Так як кпив разів много.
 Хай загине він краще один,
 Як ми всі через нього!“

„Хай загине! — кругом загуло —
 І ось тут йому й амінь!“
 Тільки диво — ні одна рука
 Не сягнула по камінь.

І Датан зміркувався якстій:
 „Забирайся в тій хвилі!
 Щоб ми кров'ю твоєю під ніч
 Своїх рук не сквернили!“

І юрба, мов шалена, ревла:
 „Забирайся ще нині!“
 І лунав її рев, мов крутіж —
 Гураган по долині,

ІХ.

Але ось підняв голос Мойсей
У розпалі гнівному,
Покотились слова по степу,
Наче розкоти грому.

„Горе вам, нетямучі раби
На гордині котурні!
Бо ведуть вас, неначе сліпих,
Ошуканці і дурні.

„Горе вам, бунтівничі уми!
Від Єгипту почавши,
Проти власного свого добра
Ви бунтувтеся вавше.

„Горе вам, непокірні, палкі,
Загорілі й уперті!
Тим упором, мов клином, самі
У внутрі ви роздерті.

„Як кропива, ви руку жжете,
Що, мов цвіт, вас плекав;
Як бугай, бодете пастуха,
Що вам паші шукав.

„Горе вам, що зробив вас Господь
Всього людства багаттям,
Бо найвищий цей дар буде ще
Вам найтяжчим прокляттям!

„Бо коли вас осяв Госнодь
Ласки свої промінням,
Ви послів і пророків його
Поб'єте все камінням.

„Кожну ж крапельку крові тих слуг
І час своїх найкращих
Буде мстити Єгова на вас
І на правнуках ваших.

„Буде бити і мучити вас,
Аж заплачете з болю
І присягнете в горю чинить
Його праведну волю.

„Та, як кара жорстока мине,
Знову карк ваш затвердне,
Черга злочинів, кар і жалю
Знов свій закрут оберве.

„Горе вам, бо століття цілі
Житимете в тій школі,
Поки навчитесь плавно читать
Книгу Божої волі!

„Бачу образ ваш: в лісі пастух
З бука чиру надерши,
У воді мочить, сушить, потім
Б'є й толочить найперше,

„Поки губка та зм'якне, як пух,
І візьметься в ній сила
З - під удару підхопяти вмьять
Яру іскру в кресила.

„Ти, Ізраїлю, чир той! Тебе
Так товктиме Єгова,
Поки зм'якнеш на губку й спімнеш
Іскру Божого слова,

„Ти підеш до своєї мети,
Як бидля в плуг вераде...
Горе тим, що Єгови кулак
На карки їх упаде!

„Ти далеко в минуле глядиш
І в будущі дороги,
Та на близькі терни та пеньки
Все збиватимеш ноги.

Наче кінв той здичілий, летиш
У безводню з ровгону
І колись за ярмо ще свою
Промінявш корону.

„Стережись, щоб обітниць своїх
Не відкликав Єгова,
Щоб за впертість на тобі одним
Не зламав свого слова!

„І щоб він не покинув тебе
Всім народам для страху,
Як розтоптану красу змію,
Що вдихав на шляху!“

Похилившись, слухали всі
Мовчазливі, повурі,
Лиш у грудях сопло щось глухе,
Наче подихи бурі.

Х.

Добігало вже сонце до гір
Величезне, червоне,
І було, мов герой і пливак,
Що внесилений тоне.

По безхмарному небі плила
Меланхолія тьмяна,
І тремтіло шакалів виття,
Мов болючая рана.

Затремтіло щось людське, м'яке
В старім серці пророка,
І понизила лет свій наміть
Його думка висока.

Чи ж все быть йому кар вістуном
І погровою в людях?
І мов хоре, голодне дитя,
Щось захлипало в грудях.

„О Ізраїлю, якби ти знав,
Чого в серці тім повно!
Якби знав, як люблю я тебе,
Як люблю невимовно!

„Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В тобі дух мій, будуще мов,
І краса і держава.

„Я ж весь вік свій, весь труд тобі дав
У незломнім завязттю —
Підеш ти у мандрівку століть
З мого духа печаттю.

„Але ві, не самого себе
Я у тобі кохаю:
Все найкраще, найвище, що знав,
Я у тебе вкладаю.

„О Ізраїлю, не тям ти цього
 Богохульного слова:
 Я люблю тебе дужче, повніш,
 Ніж сам Бог наш Єгова.

„Міліони у нього дітей,
 Всіх він грів і росить,
 А у мене ти сам лиш, один,
 І тебе мені досять.

„І коли з мільонів тебе
 Вибрав він собі в слуги,
 Я без вибору став твій слуга,
 Лиш з любови і туги.

„І коли вія для себе бере
 Твою силу робочу,
 Я, Ізраїлю, від тебе собі
 Нічогосько не хочу.

„І коли він жадав кадил
 І похвали й пошани,
 Я від тебе нездячність прийму
 І варуги і рави.

„Бо люблю я тебе не лише
 За твою добру вдачу,
 А й за хиби та злоби твої,
 Хоч над ними і плачу.

За ту впертість сліпую твою,
 За ті гордощі духа,
 Що, зійшовши на глупий свій шлях,
 Навіть Бога не слуха,

„За брехливість твого язика,
За широке сумління,
Що держиться земного добра,
Мов ціпкеє коріння.

„За безсоромність твоїх дочок,
За палке їх кохання,
І за мову й звичаї твої,
За твій сміх і дихання.

„О Ізраїлю, чадо моє!
Жалься Богу Шаддаю!
Як люблю я безмірно тебе,
А проте покидаю.

Бо вже близька година моя,
Та остання, незнана,
А я мушу, я мушу дійти
До межі Канаана.

„Так бажалось там з вами входить
Серед трубного гromу!
Та смирив мене Бог, і вийти
Доведеться самому.

„Та хоч би край Йордана мені
Зараз трупом упасти,
Щоб в обіцянім краю лише
Старі кості покласти.

„Там я буду лежать і до гір
Цих моавських глядіти,
Аж за мною прийдете ви всі,
Як за мамою діти,

„І пошлю свою тугу до вас,
Хай за поли вас миче,
Як той пес, що на лови у степ
Пана свого кличе.

„І я знаю: ви рушите всі,
Наче повінь весною,
Та у славнім поході своїм
Не питайте за мною!

„Хай наперед іде ваш похід,
Наче бистрії ріки!
О Ізраїлю, чадо моє,
Будь здоровий навіки!“

XI.

А як з табору вийшов у степ,
То ще гори горіли,
І манив пурпуровий їх шлях
До далекої цілі.

А ярами вже пільма лягла
І котилася в доли;
В серці вигнанця плакало щось:
„Вже не верну ніколи!“

Ось гебрейська біжить дітвора,
Що по полю гуляла,
Окружила Мойсея, за плащ
І за руку чіпляла.

„Ах, дідусь! Ти куди йдеш під ніч?
Будь дідусеньку з нами!“

Глянь, який збудували ми мур,
Які башти і брами!

„Гарно, діти, будуйте свій мур,
Та не час мені ждати;
Пограничний мур смерти й життя
Я іду оглядати“.

„Ой, дідусю! Поглянь, у яру
Скорпіона ми вбили!
А в тернині аж троє малих
Зайченяток зловили“.

„Добре, дітки! Вбивайте усіх
Скорпіонів ви сміло!
Хоч не праведне, але проте,
Пожиточне це діло.

„А неправедне, бо й скорпіон
Жить у світі бажає;
А чи ж винен він тому, що їдь
У хвості своїм має?

„Але зайчиків ви віднесіть
Там назад, де спіймали.
Адже ж мама їх плаче! Про це
Ви хіба не гадали?

„Милосердними треба вам бути
Задля всього живого!
Бо життя—це клейнод, хіба ж є
Що дорожче над нього?“

„Зачекай ще, дідусю, не йди!
Сядь у нашій громаді,

Оповідж нам пригоди свої.
Ми так слухати раді!

„Оповідж, як ти був молодим,
Скільки бачив ти дива,
Як стада свого тестя ти пас
На верхів'ях Хорива.

„Як ти корч той терновий узрів,
Що горить, не згарає,
І як голос почув ти з корча,
Що аж жах пробирає“.

„Не пора мені, діти, про це
Говорити широко.
Бачте: ніч вже тумани несе,
Гасне деннеє око.

„Та прийде колись час і для вас
В життєвому пориві,
Появиться вам кущ вогняний,
Як мені на Хориві.

„Стане свято в вас, мов у храму,
В той момент незабутній,
І озветься до вас із вогню
Отой голос могутній:

„Здійми обув буденних турбот,
Прийди сюди сміло,
Бо я хочу послати тебе
На великеє діло“.

„Не гасіте ж святого вогню,
Щоб, як поклик настане,

Ви могли щиросердно сказати:
„Я готовий, о Пане!“

Довго ще міркували дітки
Над пророцькою річчю,
Коли сам він нечутно пішов
Ночі й пігьмі на стрічу.

Довго висів і смуток і жаль
Над мовчущими дітьми,
Поки темний його сілюет
Щез зовсім серед нітьми.

XII.

„Обгорнула мене самота,
Як те море безкрає,
І мій дух, мов вітрило, її
Подих в себе вбирає.

„О, давно я знайомий, давно
З опікункою тою!
Увесь вік, чи в степах, чи з людьми
Я ходив самотою.

„Мов планета блудна, я лечу
В таємничу безодню,
І один чую дотик іще —
Дивну руку Господню.

„Тихо скрізь, і замовкли уста,
Запечатано слово,
Тільки ти на дні серця мого
Промовляєш, Єгово.

„Лиш тебе моє серце шука
У тужливім пориві!...
Обізвися до мене ще раз,
Як колись на Хориві!

„Ось я шлях довершив, що тоді
Ти вказав мені, батьку,
І знов сам перед тебе стаю,
Як був сам на початку.

„Сорок літ я трудився, навчав,
Весь заглиблений в тобі,
Щоб з рабів тих зробити народ
По твоїй уподобі.

„Сорок літ, мов коваль, я клепав
Їх серця і сумління,
І до того дійшов, що уйшов
Від їх кпин і каміння.

„Саме в пору, як нам би в землі
Обітованій стати!...
О Всезнавче, чи знав ти вперед
Про такі результати?

„І ворухиться в серці грижа:
Може я тому винен?
Може я заповіти твої
Не справляв, як повинен?

„О Єгово, я слізною моливсь:
Я слабкий, я немова!
Кому іншому дай цей страшний
Маєстат свого слова!

„І ось сумнів у душу мені
Тисне жало студене...
О Всесильний, озвися, чи ти
Задоволений з мене?“

Так ідучи, молився Мойсей
У сердечному горі,
Та мовчала пустиня німа,
Тихо моргали зорі.

ХІІІ.

Аж почувся притишений сміх
Край саміського боку,
Наче хтось біля нього ішов,
Хоч не чуть було кроку.

І почулися тихі слова,
Мов сичання гадюки:
„Цвіт безтямности плодить усе
Колючки лиш і муки.

„А як вийде самому той плід
Донести не спромога —
То найкраще увесь свій тягар
Положити на Бога“.

МОЙСЕЙ.

„Хтось говорить! Чи в моїм нутрі
Власне горе шалене?
Чи отут може демон який
Насміхається з мене?“

ГОЛОС.

„Аж тепер усумнився в своє
Реформаторське діло?
Сорок літ ти був певний і вів,
Хоч насліпо, та сміло!“

МОЙСЕЙ.

„Хтось говорить! Чом чоло моє
Покривається потом?
Страшно? Ні! Та по серці це йде,
Мов розпаленим дротом“.

ГОЛОС.

„У гордині безмежній свій люд
Ти зіпхнув з його шляху,
Щоб зробити, яким сам його хтів —
Чи не пізно для страху?“

МОЙСЕЙ.

„Хто ти, дивний? Не бачу тебе,
Та від себе не струшу!
Тільки чую, як зір твій мені
Все вгризається в душу“.

ГОЛОС.

„Чи так важно, хто я? Хто зумів
Наказать колись морю,
Тому важно не хто, але що,
І чи правду говорю!“

МОЙСЕЙ.

„Ні, не правда, що з гордощів я
Розпочав своє діло,
Тільки, бачучи люд у ярмі,
Моє серце боліло.“

ГОЛОС.

„Бо ти чув себе братом рабів,
І це стидом палило,
І захтів їх зробити таким,
Щоб тобі було мило“.

МОЙСЕЙ.

„Так, з низин тих мрачних і лячних
Я хотів їх підвести
Там, де сам став, до світлих висот
І свободи і чести.“

ГОЛОС.

„Та творця, що послав їх там вниз,
Ти не радивсь в ту пору;
Аж тепер, як упав ти, його
Кличеш в своєму горю“.

МОЙСЕЙ.

„Ні, на це ж мене пхнуло його
Всемогуче веління,
В темну душу хоривський вогонь
Надихнув просвітління“.

ГОЛОС.

„Гей, а може хоривський вогонь
Не горів на Хориві,
Лиш у серці завзятім твоїм,
У шаленім пориві?

„Може голос, що вивів тебе
На похід той нещасний,
Був не з жадних горючих купин,
А твій внутрішній, власний?

„Адже пристрасть засліплює зір,
А бажання - це ж чари,
Плодить оку і світ і богів,
Як пустиннії мари.

„Те бажання, що, наче шакаль,
У душі твоїй вило —
Лиш воно тебе їх ватажком
І пророком зробило“.

МОЙСЕЙ.

„Ах, від слів тих я чую себе
Сто раз більш в самотині!
Хто ти, вороже?“

ГОЛОС.

„Я Азазель.

Темний демон пустині“.

XIV.

Було темно. Лиш зорі яркі
 Миготіли з простору.
 Простував при їх блиску Мойсей
 Усе вгору та вгору

Без стежок. Серед пітьми вели
 Його дивнії звуки:
 То квиління гієни в яру,
 То знов шелест гадюки.

Він ішов, не ставав, мов герой
 До остатнього бою,
 Та у серці важка боротьба
 Ішла з самим собою.

„Те бажання — кричало там щось —
 Виплід сорому й болю —
 Це був кущ вогняний, що велів
 Вирвать люд мій на волю?...

„Те бажання — це був той вогонь,
 І була тота сила,
 Що для мене Єгови наказ
 І Єгову створила?

„Те бажання: братам допомогти
 І їх сльози обтерти —
 Це той гріх, що за нього я варт
 І прогнання і смерти?

„Ні, не те! Бережись і не крив
 Сам душею своєю!

Це бажання святе! Та чи гріх
Не підповз там змією?

„Чи не був же ти їх ватажком,
Паном душ їх і тіла?
І чи власть та бажання святі
В твоїм серці не зїла?

„Чи новим фараоном для них
І ще тяжчим не був ти,
Бо в їх душу контролем своїм
В їх сумління сягнув ти?...

„Небезпечно ставати всупір
Діл природних бігові;
Легко власний свій забаг подать
За веління Єгови.

„Що, як ти сорок літ оцих був
Шалом Божеським хорий,
Замість Божого їм накидав
Власний плян тіснозорий?

„Адже ж може в Єгипті вони,
Множачись серед муки,
Могли вирости в силу й забрать
Увесь край в свої руки?

„Відірвавши від ґрунту їх там
І завівши в пустиню,
Чи подумав ти: може оцим
Злочин лютий я чиню?

Що значить безґрунтовій юрбі
Обіцяти свободу?

Чи не те ж, що з землі вирвать дуб
І пустити на воду?

Чи не правду говорить Датан :
„Старі гнізда лишили,
А новії здобути нема
Ні охоти, ні сили?“

„О Єгово, озвися, скажи :
Я чинив твою волю,
Чи був іграшка власних скорбот
І засліплення й болю?“

„О Єгово, озвися! Чи й ти
Здобуваєш дар мови
Лиш у пристрасті нашій, у снах,
У розбурханій крові?“

Та Єгова мовчав, лише чуть
Лиховіснії звуки:
То квиління гієни в яру,
То знов шелест гадюки.

XV.

Підіймалося сонце над степ,
Мов багровеє коло,
І промінням, мов стрілами, тьму
Прошибало й кололо.

У промінню тім Небо гора,
Мов цариця в пурпурі,
Над всі гори найвище здійма
Свої рерба понурі.

На найвищому шпилі гори,
Вище зломів і кантів
Хтось недвижно стоїть, мов один
З предковічних гігантів.

Там високо над чвари землі,
Над всі шуми і згуки
Він стоїть і до неба простяг
Розпростертїї руки.

У сходовому сяйві небес,
В пурпуровім промінню
Колосальний його сілюет
Видно геть у пустиню.

І летять із гебрейських шатрів
Затурбовані зори,
Мов гонці до гіганта того
На осяяні гори.

„Це Мойсей!“ — одні одним уста
Промовляють несміло,
Та не вимовлять того, що там
У серцях защеміло.

Це Мойсей на молитві стоїть,
Розмовляючи з Богом,
І молитва та небо боде,
Мов полонінним рогом.

Хоч заціплені міцно уста,
І не чуть його мови,
Але серце його розмовля
І кричить до Єгови.

Підіймається сонце, пала
 Вся небесная стеля,
 І стоїть на молитві Мойсей
 Нерухомий, як скеля.

Вже полуденний демон степом
 Шле знесилля і змору,
 Та Мойсея, мов руки чиїсь,
 Підіймають все вгору.

І схиляється сонце униз
 Вже над Фазіа вершини,
 І ляга величезная тінь
 Від вершин на рівнини.

І паде величезная тінь
 Від Мойсея востаннє
 Аж униз на гебрійські шатри,
 Мов батьківське прощання.

А по таборі пострах ішов:
 „Боже, щоб у цю хвилю
 Не заляв нас пророк, бо клятьба
 Мала б дивную силу!

„Від такої молитви тремтять
 Земляні основи,
 Тають скелі, як віск, і дрижить
 Трон предвічний Єгови.

„І як він заклене нас тепер,
 І як сонечко сяде,
 То весь люд і весь край цей вночі
 Без полики пропаде“.

XVI.

А Мойсей борикався, горів,
Добивався до цілі,
А як ніч залягла на горі,
Впав на землю зомлілий.

Захиталася скеля під ним
Із усіми шпилями,
І безтямний лежав він, немов
У колиці у мами.

Якась пісня тужлива над ним
Сумовито бриніла,
І рука колисала його
Пухова, сніжно біла.

І почулися тихі слова:
„Бідний, бідний мій сину!
Ось що з тебе зробило життя
За маленьку часину!

„Чи давно ж я плекала тебе
І водила за руку?
Чи на те ж я дала тебе в світ,
Щоб терпів таку муку?

„Скільки зморщків на твоїм чолі
І зв'ялене все тіло!
І волосся, що гладила я,
Наче сніг, побіліло!

„А колись ти від мене притьмом
Рвавсь на бої та герці!

Бач, до чого дійшов! А скажи:
Кілько ран в твоїм серці!

„Бідна, бідна дитино моя!
Потерпів єси багато!
Ще й сьогодні... на сонці весь день!
І по що було того?

„На молитві! В народа свого
І минуле й будуще
Ти молитвою вникнути рад —
Ох, дитя нетямуще!

„Ось я камінь із кручі зіпхну,
І піде він валиться
Від скали до скали, з яру в яр
І скакати і битися.

„Тут удариться він о зубець,
Розіб'ється на часті,
Там з собою ще камінь порве,
Щоб з ним нижче упасти.

„Тут покине шматок, там другий,
І летить і гуркоче —
І чи зна хто, де кожний шматок
Заспокоїться хоче?

„Я тверджу: і Єгова не зна!
І молись хоч і клінно,
А де мусить упасти шматок,
Упаде неодмінно,

„В нім самім його керма і власт
 В нім самім ота сила,
 Що зазначає місце йому,
 Що його сотворила.

„І хоч як твій Єгова міцний —
 Він ту силу не змінить,
 І одного цього камінця
 У лету він не спинить.

„Ось пилоч: ледве зір твій його
 Добачає тремтіння,
 А Єгова не може його
 Повернуть в неісніння.

„І не може звеліти йому
 Йти по шляху не тому,
 Як яким його гонить повік
 Ота сила, що в ньому.

„Це ж пилоч! Що ж казать про народ,
 Многодушну істоту,
 Де в рух мас вносить кожна душа
 Частку свого льоту?

„Про Оріона пісню ти чув,
 Про гіганта сліпого,
 Що, щоб зір відзискать, мандрував,
 Аж до сонця самого?

„А на плечах поводиря ніс,
 Сміхованця - хлопчину,
 Що показував шлях йому — все
 Інший в кожную годину.

„Ти до сонця веди мене, хло!“
 Той вів рано до сходу,
 А на південь в полудне, під ніч
 До західного броду.

„А Оріон іде все та йде
 Повний віри в те сонце,
 Повний спраги за світлом, що ось
 Йому блисне вже конче.

„Через гори і море свій хід
 Велетенський простує,
 А не зна, що на плечах його
 Хлопчик з нього жартує.

„Цей Оріон — то людськість уся,
 Повна віри і сили,
 Що в страшному зусиллі спішить
 До незримої цілі.

„Неосяжнеє любить вона,
 Вірить в недовідоме;
 Фантастичнеє щоб осягнуть,
 Топче рідне й знайоме.

„Строїть пляни не в міру до сил,
 Ціль не в міру до актів,
 І жартує з тих плянів її
 Хлопчик — логіка фактів.

„І як той дивовижний сліпець,
 Що чужим очам вірить,
 Все доходить не там, куди йшла,
 В те трапля, в що не мірить.

„А ти молишся! Бідне дитя!
 Де твій розум, де сила?
 Ти ж хапаєшся піну благать,
 Щоб ріку зупинила!“

XVII.

Щось було спочатку в тих словах,
 Наче чистії води;
 Віяв свіжістю, добрістю з них
 Якийсь дух охолоди,

Та помалу душе ще щось тягло,
 Наче самум пустині,
 І робилося лячно, немов
 Вніч без світла дитині.

І жахнувся Мойсей і з землі
 Підволикся насилу,
 І сказав: „По що мучиш мене,
 Поки ляжу в могилу?“

„Ти не мати моя! З твоїх слів
 Не любов помічаю.
 Ти не мати! О, ти Азазель,
 Темний демон одчаю.“

„Відступись! Заклинаю тебе
 Тим ім'ям штирочертним!
 Я не вірю тобі! Ти брехун,
 Хоч ти будь і безсмертним!“

І почулися тихі слова:
 „Нерозумна дитина!“

Ти кленеш мене Ним, а я ж сам
Його сили частина.

„Що мені твоя вбога клятьба!
Ти б умер із одчаю,
Якби сотую частку лишень
Знав того, що я знаю.

„Ти кленеш, як твою сліпоту
Ткнув промінчик пожежі,
В якій я живу й Він — понад всі
Часу й простору межі.

„Ось розсуну ще крихту тобі
Тіснозорости таму:
Глянь на край той, що Він обіцяв
Праотцю Аврааму!“

І заблис увесь захід вогнем,
І уся Палестина
Стала видна Мойсею з гори,
Мов широка картина.

А незримий товариш його,
Знай, потиху говоре:
„Бачиш зеркало чорне внизу?
Це є Мертвее море.

„А по той бік високі шпилі
До небесної стелі
Простягаються круто рядом —
Це там Кармелю скелі,

„Глянь на північ, де гори Сіон —
Євусеї кочують,
А як крикнути добре з гори —
Амореї почують.

„Оця срібная стрічка — Йордан
В Мертве море впадає;
Близько устя його Єрихон
Бродового жадає.

„Одинока долина над ним,
А тісняться до неї
Амоніти по цей бік ріки,
По той бік хананеї,

„А на заході гори, верхи,
Полонини широкі;
А на північ мале озерце,
І знов гори високі.

„Ось тобі й Палестина уся,
Край овець і ячменю!
Від Кадеса до Кармеля всю
Мов затулиш у жменю.

„Ні шляхів тут широких нема,
Ні до моря проходу!
Де ж тут жить, розвиваться, рости
І множитися народу?“

Та відмовив понуро Мойсей:
„Хто дав з каменя воду—
Той цей край перемінить на рай
Для свого народу“.

XVIII.

Знов почувся притишений сміх:
 „Віра гори ворушить!
 Та поглянь: це новий ряд картин,
 Те, що статися мусить!

Бач, як сунеться плем'я твоє,
 Як Йордан переходить,
 Єрихон добував і скрізь
 У річках крові бродить.

Ось століттями йде боротьба
 За той шмат Палестини:
 Амореї, гебреї, хетта,
 Амаляк, філістини.

„Ось гебрейське царство! Що сліз
 Коштуватиме й крові!
 А заважить у судьбах землі,
 Як та муха воліві.

І не вспів воно розцвісти,
 Й розлетиться на часті,
 Щоб у пащу могутніх сусід
 Часть за частю упасти.

„Ось поглянь: які хмари летять
 Від Дамаска й Галаду!
 Це йде Ассур, гебреям несе
 І руїну й загладу.

„Ось поглянь: червоніють поля,
 Труп на трупі усюди.

Це піднявся страшний Вавилон
На загладу Іюді.

„Храм Єгови в вогні... А цей тлум,
Мов комахи по полю,
Йдуть по тисячу сковані враз
Недобитки в неволю.

„Чувш плач? На руїнах рида
Одинокий розумний,
Що коритися радив врагам,
Щоб не впасти до трумни*).

„Як же пустка смердить! Але ось,
Мов по п'їтмі, світав...
З тих, що тлумом пішли, подивись,
Як же мало вертає!

„Щось дрібненьке ворухиться там
Коло мурів Салима:
Новий люд, новий Бог, новий храм,
Нова сила незрима.

„І росте воно, б'ється в біді,
І чіпляється ґрунту,
Мов будяк той низький і цілкий,
Все готовий до бунту.

„Понад голови люду того
Йдуть всесвітні бурі,
Панства, царства встають і падають,
Мов фантоми понурі.

---

*) Пророк Єремія,

„Він же в своїм куточку хова
Непохитне завзяття,
І ненависть лиш мав для всіх
І незмінне прокляття.

„Та ненависть, найтяжча з усіх,
„Задля іншого Бога“,
Бач, як кублиться біля того
Храмового порога!

„Вона плодить ненависть. Ось глянь:
За тиранським велінням
Ідуть сили, щоб плем'я твоє
Ще раз вирвать з корінням.

„Чувш стук? Це залізна стопа
Тіх страшних леґіонів,
Що толочить юдейські поля,
Робить пустку з загонів.

„Чувш плюск? Це ворожі мечі
Кров юдейськую точуть.
Чувш крик? Це юдейських дівчат
Дикі коні волочуть.

„Онде мати голодна їсть
Тіло свого плоду!
Онде тисячі мруть на хрестах —
Квіт твого народу.

„Іще раз храм Єгови горить,
І цей раз уостаннє:
Бо що тая рука розвалить,
Те вже більше не встане,

„Ще раз недобитки пливуть
У неволю, як ріки —
Та немав вже їм вітчизни,
І не вернуть навіки.

„І загасне Ізрайля звізда,
Щоб вже більше не сяти;
Лиш ненависть, що в храмі зросла,
Піде світом гуляти.

„Сумнівався? Віри не ймеш?
О, ймеш віру, я знаю!
Це той рай, що жде плем'я твоє
У обіцянім краю!

„Ти для нього трудився! Скажи:
Було защо трудиться?
Щоб наблизився він, може ще
Схочеш палко молитися?“

І поник головою Мойсей:
„Горе моїй недолі!
Чи ж довіку не вирвуться вже
Люду мому з неволі?“

І упав він лицем до землі:
„Одурив нас Єгова!“
І почувся тут демонський сміх,
Як луна його слова.

XIX.

Гуркнув грім. Задріжали нараз
Гір найглибші основи;

І один за одним понеслись
Передтечі Єгови.

Піднялася до стропу небес
Чорна хмара стіною,
Мов Ніч-мати насупила вид
Ненавистю грізною.

І заморгала бистро у тьмі
Огняними очима,
Забурчала, як мати, що, знай,
На лиху доню грама.

І з тривоогою слухав Мойсей
Пітьми й блискавок мови,
Ні, не чути ще серцю його
У них гласу Єгови.

І ревнув понад горами грім,
З жаху їжитья волос,
Завмира серце в груді... та ні,
Не Єгови це голос.

Поміж скелі завили вітри,
Їх сердитії нути
Кліщать душу, мов стогін, та в них
Ще Єгови не чути.

Ось із градом і дощ злопотів,
І заціпила стужа,
І в безсиллю своєму душа
Подається недужа.

Та ось стихло, лиш води двюрчать,
Мов хтось хлипає з жалю;

З теплим леготом запах потяг
З теребінт і мідалю.

І в тім леготі теплім була
Тавмничая мова,
І відчув її серцем Мойсей:
Це говорить Єгова:

„Одурив вас Єгова? А ти ж
Був зо мною на згоді?
І контракт підписав і запив
Могорич при народі?

„Бачив пляни мої і читав
В моїй книзі судьбовій?
Бачив кінці і знавш, що я
Не устоявся в слові?

„Маловіре, ще ти не почавсь
В материнській утробі,
А я кожний твій віддих злічив,
Кожний волос на тобі.

„Ще не йшов Авраам в землі Ур
На гарравські ріввини,
А я знав всіх потомків його
До остатньої днини.

„Вбогий край ваш, вузький і тісний
І багатством не блиска?
А забув, що тісна і вувька
І найбільших колиска?

„Прийде час, з неї виведу вас
На підбої та труди,

Так як мати дитину в свій час
Відлучає від груди.

„Тут, на полі скупім і худім,
Наче терен на ріні,
Виростаєте ціпкі і тверді
Для великої зміни.

„О, я знаю ту вашу ціпку,
Ненаситною вдачу!
Ви б на живій землі розповзлись
На подобу бодячу.

„Ви б і тілом і духом своїм
Присмоктались до скиби,
І зловив би вас Маммон у сак,
Як товстючії риби.

„Та ж в Єгипті ви гнулись в ярмі,
Наїдавшись ласо...
Відригаться вам буде повік
Те єгипетське м'ясо.

„І зірвавшись з цієї землі
Та розбивши всі карби,
Ви розвітесь світ здобувать,
Його соки і скарби.

„Та зарік я положу твердий
На всі ваші здобутки,
Мов гадюку на скарбі, дам вам
З них турботи і смутки.

„Хто здобуде всі скарби землі
І над все їх полюбить,

Той і сам станеїхнім рабом,
Скарби духа загубить.

„Своїх скарбів невольник і пан,
За ціну сліз і крові,
Щоб збільшити їх, мусить він сам
Руйнувать їх основи.

І як п'явка, що кров чужу ссе —
Йому лік, сама гине —
Так і вас золотий океан
На мілизні покине.

„В золотім океані вас все
Буде спрага томити,
І не зможе вас хліб золотий
Ані раз накормити.

„І будете ви свідки мені
З краю світа до краю,
Що лиш духа кормильців з усіх
Я собі вибираю.

„Хто вас хлібом накормить, той враз
З хлібом піде до гною;
Та хто духа накормить у вас —
Той зіллється зо мною.

„Ось де ваш обітований край,
Безграничний, блистячий,
І до нього ти людям моїм
Був проводир незрячий.

„Ось де вам вітчина осяйна,
З всіх найкраща частина!

Лиш дрібненький задаток У
Вам оця Палестина.

„Це лиш спомин вам буде, лиш сон,
Невгасаюча туга,
Щоб, шукавши її, став мій люд,
Паном земного круга.

„А що ти усумнивсь на момент
Щодо волі моєї,
То, побачивши цю вітчизну,
Сам не вступиш до веї.

„Тут і кості зотліють твої
На взірець і для страху
Всім, що рвуться весь вік до мети,
І вмирають на шляху!“

XX.

Ходить туга по голій горі,
Мав туман по пустині;
Сїє думи й бажання свої
По широкій країні.

Сипле квіти й листки, що давно
Вже зів'яли й пожовкли;
Підіймав в душі голоси,
Що давно вже замовкли.

Що ще вчора байдужне було—
Нині любе й шановне;
Що ще вчора топтав, оплював—
Нині святости повне.

У гебрейському таборі віч
 Проминула в тривозі;
 Скоро світ — всі глядять: він ще там
 На скалистій віднозі?

Ні, нема! І було те „нема“,
 Мов жах смерти холодний;
 Чули всі: щезло те, без чого
 Жить ніхто з них не годний.

Те незримо, несхопне, що все
 Поміж ними горіло,
 Що давало їм змісл життєвий,
 Просвітляло і гріло,

І безмежна скорбота лягла
 На затвердле сумління,
 І весь табор, мов чаром, попав
 В отупіння й зомління.

Одні одним у лиця бліді
 Поглядали без впиву,
 Мов убійці, що вбили у сві
 Найдорожчу людину.

Чути тупіт. Чи вихор в степу?
 Чи збувавсь пророцтво?
 Це Єгошуа, князь конюхів,
 І за ним парубоцтво.

Гонять стада, кудись то спішать...
 Чи де напад ворожий?
 Всіх їх гонить безіменний страх,
 Невідомий перст Божий,

Голод духа і жах самоти
І ~~бездні~~ старі..

А Єгошуа зично кричить:
До походу! До зброї!

І зірвався той крик, мов орел,
Над німою юрбою,
Покотився луною до гір:
„До походу! До бою!“

Ще момент — і прокинуться всі
З остовпіння тупого,
І не знатиме жаден, що вмить
Приступило до нього.

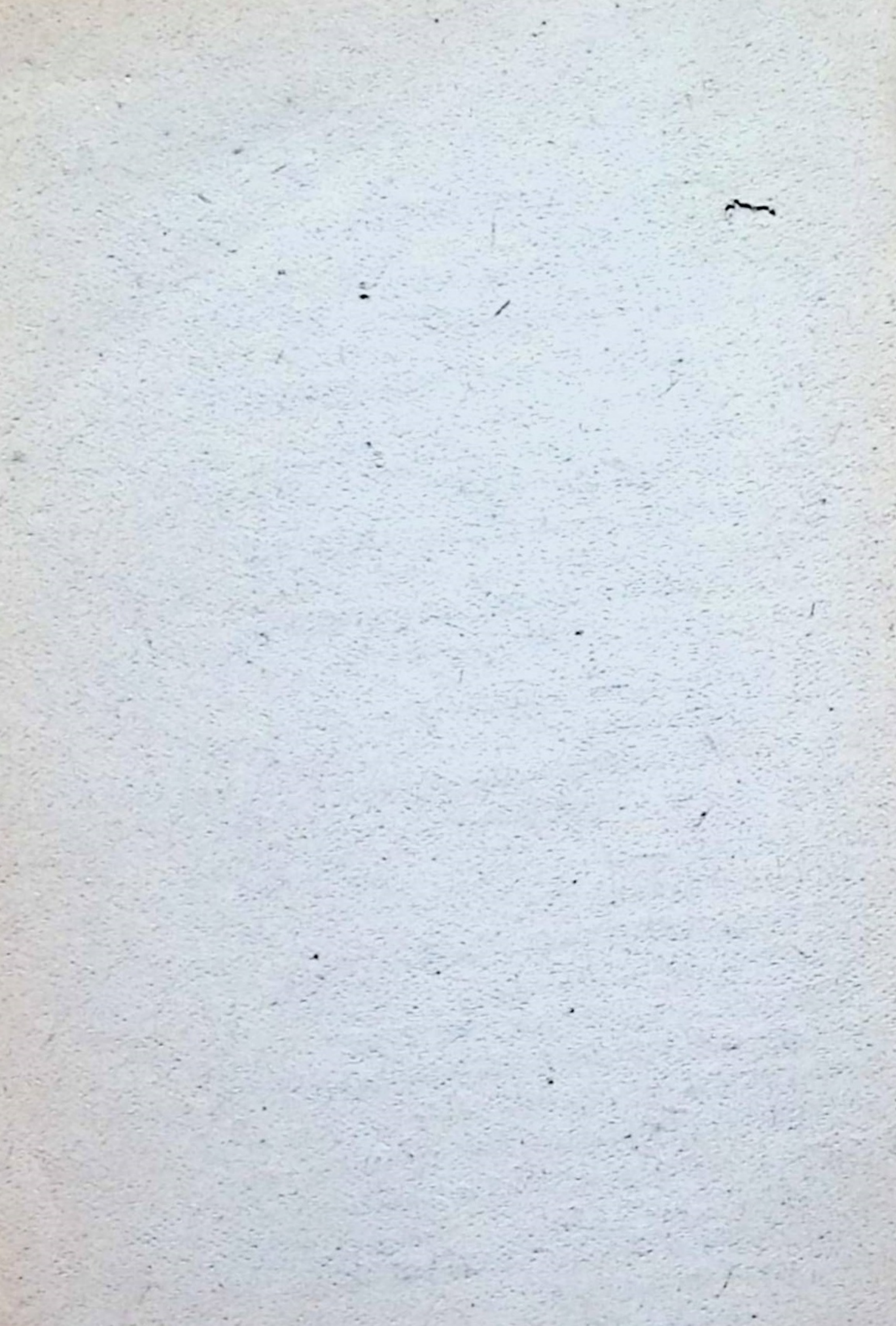
Ще момент — і Єгошуи крик
Гирл сто тисяч повторить;
Із номадів лінивих ця мить
Люд героїв сотворить.

Задуднять — і пустині пісок
На болото замісять,
Авірона камінням поб'ють,
А Датана повісять.

Через гори полинуть, як птах,
Йордан в бризьки розкроплять,
Єрихонськії мури, мов лід,
Звуком трубним розтоплять.

І підуть вони в безвість віків,
Повні туги і жаху,
Простувать в ході духові шлях
І вмирати на шляху.

Львів, січень до липня 1905.

JER

10 Ken.

8/VII-70p
23

374055

37c